

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 28 listopada 2017 roku, wydanym w sprawie o sygn. akt I Ns 604/17, z wniosku K. W. o stwierdzenie nabycia spadku po J. N., Sąd Rejonowy w Zgierzu I Wydział Cywilny stwierdził, że spadek po J. N., synu J. i S. zmarłym w dniu 30 grudnia 2016 roku w Z., ostatnio stale zamieszkałym w Z. na podstawie testamentu notarialnego Rep. A nr 1094/85 z dnia 2 lipca 1985 roku, otwartego i ogłoszonego w dniu 28 listopada 2017 roku nabyła K. W. w całości.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd I instancji oparł na ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, które przedstawiają się następująco:

J. N. zmarł w dniu 30 grudnia 2016 roku w Z. jako kawaler.

W dniu 9 stycznia 1984 roku J. N. sporządził własnoręczny testament, w którym oświadczył, że do całego spadku powołuje K. W..

W dniu 2 lipca 1985 roku J. N. aktem notarialnym repertorium

A nr (...) z dnia 2 lipca 1985 roku odwołał testament sporządzony w Państwowym Biurze Notarialnym w Z. w dniu 21 czerwca 1977 roku. Zmarły jednocześnie oświadczył, że do całego spadku powołuje K. W..

Na podstawie tak poczynionych ustaleń faktycznych Sąd Rejonowy, biorąc pod uwagę, że spadkodawca pozostawił po sobie testament, którym najbardziej aktualnym jest testament notarialny repertorium A nr 1094/85 z dnia 2 lipca 1985 roku otwarty i ogłoszony w dniu 28 listopada 2017 roku oraz że spadkodawca nie miał zarówno żony jak i zstępnych. orzekł jak w sentencji postanowienia.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że już po wydaniu postanowienia, do akt sprawy załączone zostało pismo S. G., która w związku z uzyskaniem informacji o toczącym się postępowaniu sądowym o stwierdzenie nabycia spadku po J. N. poinformowała Sąd o sytuacji rodzinnej zmarłego, jak również załączyła testament notarialny repertorium A nr 5235/2007 z dnia 18 września 2007 roku.

Sąd Rejonowy w Zgierzu podkreślił, że nie miał jednak wiedzy w tym zakresie na etapie wydawania postanowienia. Mając takową wiedzę uznać należałoby, że zaistniały przeszkody, ażeby orzec o stwierdzeniu nabycia spadku zgodnie z wnioskiem K. W.. Przede wszystkim załączony został do akt sprawy testament notarialny z dnia 18 września 2007 roku o treści wskazującej na możliwość wyłączenia nabycia spadku przez K. W..

Apelację od postanowienia wniosła uczestniczka S. G.. Apelująca wskazała, że J. N. sporządził wiele testamentów. Uczestniczka podniosła, że wie o testamentach sporządzonych w czerwcu 1977 roku w Państwowym Biurze Notarialnym w Z. oraz w lipcu 1985 roku również w Państwowym Biurze Notarialnym w Z.. Do apelacji skarżąca załączyła testament notarialny sporządzony w Kancelarii Notarialnej w Z. przed notariuszem G. S. w dniu 18 września 2007 roku repertorium A 5235/2007.

Na rozprawie apelacyjnej w dniu 31 sierpnia 2018 roku S. G. poparła złożoną apelację. Uczestniczka A. J. wniosła o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez stwierdzenie nabycia spadku przez A. J. w całości na podstawie testamentu notarialnego sporządzonego w Kancelarii Notarialnej w Z. przed notariuszem G. S. w dniu 18 września 2007 roku oraz o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Uczestniczki oświadczyły, że jest możliwe, że istnieją jeszcze inne testamenty sporządzone przez J. N., które mogą znajdować się w mieszkaniu spadkodawcy oraz w jego biurze poselskim.

Na rozprawie apelacyjnej w dniu 31 sierpnia 2018 roku Sąd Okręgowy dokonał otwarcia i ogłoszenia testamentu J. N. sporządzonego w formie notarialnej rep A 5235/2007 (k. 75).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja skutkowałą uchycieniem zaskarżonego postanowienia do ponownego rozpoznania.

W przedmiotowej sprawie nie można było wydać merytorycznego rozstrzygnięcia, gdyż zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, dokonania ponownej oceny żądania wniosku i rozstrzygnięcia o istocie sprawy. Podkreślić należy, że wyłącznie właściwym sądem w tym zakresie jest sąd spadku, a Sąd II instancji nie może w tym przedmiocie wyreńczyć Sądu pierwszej instancji, chociażby ze względu na zasadę dwuinstancyjności. Pomimo, że zgodnie z treścią art. 382 k.p.c. postępowanie apelacyjne ma charakter merytoryczny i w tym znaczeniu jest przedłużeniem postępowania przeprowadzonego przed sądem pierwszej instancji, jednakże z pola widzenia nie może schodzić wymóg zachowania instancyjności, o której stanowi art. 176 ust. 1 Konstytucji RP.. Oznacza to, że sąd drugiej instancji nie może zastępować własnym orzeczeniem orzeczenia sądu pierwszej instancji, gdyż mogłoby to doprowadzać do sytuacji, w których sąd odwoławczy orzekałby jako jedna i ostateczna instancja (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r. III UK 20/07, OSNP 2008/ 17-18/264, LEX nr 443105; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 24 października 2012 r., III AUa 1153/12, LEX nr 1223387). Dodać przy tym należy, że przed sądem drugiej instancji, w ramach zasady pełnej apelacji można uzupełnić postępowanie dowodowe, ale nie powinno to prowadzić do zastępowania w tym sądu pierwszoinstancyjnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2014r. V Cz 80/13, LEX nr 1433618).

W tym miejscu trzeba przywołać zapatrywanie wyrażone w uchwale Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1973 roku, w której stwierdzono, iż „w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku sąd rewizyjny nie jest związany granicami rewizji ani zakazem uchylenia lub zmiany zaskarżonego postanowienia na niekorzyść uczestnika postępowania, który wniósł rewizję” (III CZP 13/73, OSNC 1974/9/144). Wskazać należy, że w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku sąd związany jest wnioskiem tylko co do osoby spadkodawcy, a zatem nie może stwierdzić nabycia spadku po osobie nieobjętej wnioskiem, natomiast nie jest związany zgłoszonym we wniosku żądaniem stwierdzenia nabycia spadku przez określonych spadkobierców. Postępowanie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku wszczyna się na wniosek, jednakże toczy się ono z wyłączeniem jakiegokolwiek dyspozycji uczestników co do zakresu i treści orzeczenia, co oznacza, że jeśli chodzi o ustalenie osób spadkobierców i wysokości ich udziałów, to postępowanie to toczy się z urzędu. Mamy tu do czynienia z zasadą niepodzielności postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku, na którą trafnie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia Izby Cywilnej z dnia 16 kwietnia 1971 roku (III CRN 61/71, OSP 1972/9/168). Zgodnie z naczelną myślą wyrażoną w tym orzeczeniu, w postępowaniu wywołanym złożeniem przez jednego z uczestników postępowania rewizji od orzeczenia sądu I instancji, stwierdzającego nabycie spadku, sąd II instancji uprawniony (a nawet zobowiązany) jest do kontroli z urzędu prawidłowości całego zaskarżonego rozstrzygnięcia, a nie tylko jego części w granicach uprawnień spadkowych rewidującego. Taki pogląd został powtórzony następnie w licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego np. w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1999 roku (I CKN 379/98, OSNC 2000/3/59), czy postanowieniu z dnia 5 października 2006 roku (IV CSK 163/06). Podkreślić trzeba, że w myśl art. 670 k.p.c. sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje. Jeżeli testament zostanie złożony, sąd dokona jego otwarcia i ogłoszenia. Przepis ten nakłada na sąd obowiązek ustalenia w toku postępowania daty śmierci spadkodawcy (chwili otwarcia spadku), osoby spadkobiercy spadku, choćby były nimi inne osoby niż wskazane we wniosku, nadto bada, czy został sporządzony testament. Obowiązek sądu co do ustalenia, kto jest spadkobiercą dotyczy zarówno spadkobierców ustawowych, jak i testamentowych.

Pozostawienie testamentu niezłożonego do akt, nieotwartego i nieogłoszonego (testament z dnia 21 czerwca 1977 roku, repertorium A 2885/77) oraz poinformowanie Sądu o istnieniu jeszcze kolejnych testamentów, o których Sąd Rejonowy nie miał wiedzy na etapie rozstrzygnięcia sprawy, stanowi więc podstawę do uchylenia zaskarżonego postanowienia.

Z tych też względów Sąd Okręgowy odstąpił od uzupełnienia postępowania dowodowego we wskazanym powyżej zakresie.

Jak już wcześniej wskazano z przepisów art. 670 k.p.c. w zw. z art. 677 § 1 k.p.c. wynika, że sąd spadku bada z urzędu kto jest spadkobiercą, a w szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje, a jeżeli testament zostanie złożony dokonuje jego otwarcia i ogłoszenia (art. 670 k.p.c.). Sąd nie może przy tym uzależnić otwarcia i ogłoszenia testamentu od kontroli jego ważności. Otwarcie i ogłoszenie testamentu winno nastąpić w stosunku do każdego dokumentu, który przedstawia się jako rozporządzenie ostatniej woli (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 1951r, C 691/51, PIP (...)). W konsekwencji sąd stwierdza nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby, niż te, które wskazali uczestnicy (art. 677 § 1 zd. 1 k.p.c.). Ustalenie kręgu spadkobierców oraz porządku dziedziczenia może nastąpić w oparciu o wszelkie dowody, jednakże wykazaniu, że nie ma innych spadkobierców, niż ci, którzy zostali wskazani przez zainteresowanych uczestników lub są sądowi znani, służy przede wszystkim szczególny środek dowodowy, którym jest zapewnienie odbierane od spadkobiercy (względnie od spadkobierców) w trybie art. 671 k.p.c. Zapewnienie musi mieć treść ściśle określoną (art. 671 § 2 k.p.c.) i pod względem skutków prawnych jest zrównane ze złożeniem zeznań pod przyrzeczeniem. Z uwagi na dyspozycję art. 671 § 2 zd. 1 k.p.c. wskazać należy, że zapewnienie jest nie tylko środkiem dowodowym mającym na celu wykazanie negatywnej okoliczności braku innych spadkobierców, ale również służy do uzyskania informacji o istnieniu innych spadkobierców.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów postępowania apelacyjnego.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy wezwie uczestników postępowania do złożenia oryginałów wszystkich testamentów J. N., a po ich złożeniu otworzy i ogłosi te testamenty. Gdyby uczestnicy nie byli w stanie złożyć testamentów, Sąd zobowiąże ich do wskazania osoby lub osób, u których testamenty te się znajdują, a następnie wezwie tę osobę lub osoby do złożenia testamentów. Ponadto Sąd Rejonowy dokona otwarcia i ogłoszenia testamentu notarialnego sporządzonego w Państwowym Biurze Notarialnym w Z. w dniu 21 czerwca 1977 roku Repertorium A nr 2885/77, występując w tym celu do Sądu Rejonowego w Zgierzu V Wydziału Ksiąg Wieczystych o wydanie odpisu tego testamentu.

Obowiązkiem Sądu będzie również odebranie, w trybie art. 671 k.p.c. szczegółowego i kompletnego zapewnienia od spadkobierców, ustalenie kręgu spadkobierców tak ustawowych, jak i testamentowych, a po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, stosownie do oceny jego wyników, ustalenie, którzy z tych spadkobierców i w jakich udziałach doszli ostatecznie do dziedziczenia.